

Neoplanta, avagy a Kutyaszorító

Az Újvidéki Színház *Neoplanta* című előadásáról

Amikor fekete szerelésben, industrial zenei aláfestésre bemasíroz-
tak a színészek a minimalista díszlettel operáló színre, rögtön tudtam,
hogy valami egészen más következik, mint amit olvastam. Végel László
Neoplanta, avagy az Ígéret Földje című regényének hangulatából, adomázó-
anekdotikus stílusából és a fiáker-metaforából nem sok maradhat egy ilyen
felütés után. Nem is maradt. Urbán András teljesen áthangszerelte Végel
Neoplantáját, de úgy tette ezt, hogy – szinte csak az utolsó, workshopszerű
jelenet kivételével – hű maradt a regény szövegéhez, szelleméhez.

Mert mi is ez a város, ez a Neoplanta-Neusatz-Novi Sad-Újvidék,
amely a regény és az előadás főhőse? Paradigma – Közép-Európa, a Bal-
kán, Vajdaság egyetlen városba sűrítve. Határterület, amelyen a történe-
lem, ha zajlik, rendre átmasíroz. A multikulturalizmus paradicsoma és
pokla – az idillikus nemzetek közötti viszonyok láttatásának álságos volta,
de egyúttal a nemzeti gettósodás büszke elutasítása. Permanens identitás-
válság jellemezte hely, ahol mindenki jöttment és keverék, s ahol mégis
mindig újrairják a történelmet, megváltoztatják az utcák neveit, a feledés
homályába taszítják a szobrokat az éppen domináns államnemzet szája íze
szerint és az aktuális ideológia égisze alatt.

A regény és az előadás tehát ezt közvetíti a befogadó felé, csak más-más
módon. Az előadás nem sorsokat mutat be, mint a regény, hanem helyze-
teket sorakoztat fel. Az egyes jelenetek történelmi kontextusa nem megha-
tározó: váz csupán, a hangsúly a konfliktushelyzeten van, amely örök érvé-
nyű a Neoplanta-Neusatz-Novi Sad-Újvidék nevet viselő paradigmában.

Akik találkoztak már Urbán-rendezéssel, azok legtöbbször a „provoka-
tív” jelzővel szokták illetni. Ebben az előadásban is vannak olyan jelene-
tek, amelyek nyilván irritálhatják a kispolgári, a nacionalista, a prűd vagy
az iróniára nem fogékony nézőket. Mert lehet, hogy egyeseket a „csúnya
szavak”, míg másokat a szexuálisan túlfűtött jelenetek vagy a nemzeti lo-
bogókon való gúnyolódás provokál. Merem remélni azonban, hogy aki je-

gyet váltott erre az előadásra, az már túl van azon, hogy felháborodjon a felszíni, csupán eszközként szolgáló mozzanatokon, és a provokációt más, mélyebb dolgokban éli meg – ha egyáltalán.

Engem például az provokált a leginkább, hogy Újvidéket – minden, önmagának eddig is bevallott negatív tulajdonsága ellenére – egy alapvetően jó helynek tartom, míg az előadás azt sugallja, hogy az én városom egy „alapvetően rossz hely”. Olyan hely, ahol nemzeti alapon folyik a gyilkolászás, a nőket megerősszakolják, ordítanak rád, fenyegetnek, husángokkal vernek, ha másmilyen vagy, az élet tehát folyamatos paranoia, a peremlét pedig nem más, mint egy kiúttalan kutyaszorító.

Urbánt elsősorban a képmutatás, a hamis idill leleplezése érdekelte, és ennek megvalósításához radikálisan kritikusnak kellett lennie minden tekintetben. Nem engedhette meg magának egyetlen pillanatra sem, hogy elringassa, megnyugtassa a nézőt, mert ezáltal hatástalanná vált volna a józanító provokáció. Így sikerült elérnie azt a célt, hogy az előadás végén többször is megismételt politikai jelszó, a „különböző nációk békés egymás mellett élése” pontosan olyan üresen kongjon, mint amilyen üresen kong a mára már divatjamúlt „testvériség–egység” kifejezés.

Az előadásra erőteljesen rányomja bélyegét Antal Attila kiváló zenéje, mely mindvégig markánsan jelen van. Pontosan leköveti a színpadi játék hangulatát: zaklatott, hangos, agresszív, de tud melankolikus, szívszorító is lenni, ha a helyzet olykor-olykor úgy hozza.

A színészek nem egy-egy, pontosan körvonalazható karaktert formáznak meg, így aztán jellemfejlődésről sem beszélhetünk esetükben. Ha viszont a meghatározó színpadi jelenlét szempontjából kellene kiemelnem valakit, mindenképp Mészáros Árpádot említeném. Hogy ennyire jól föltaálta magát a darab világában, nyilván annak is köszönhető, hogy – a Kosztolányi Dezső Színház társulatának volt tagjaként – ő dolgozott együtt a legtöbbet Urbánnal a tizenegy szereplős előadás színészei közül. Rajta kívül Sirmer Zoltán, Ferenc Ágota és Huszta Dániel játéka volt még leginkább figyelemre méltó.

Ahogy hallom, nemcsak a vasárnapi, hivatalos bemutatót, hanem az ezt megelőző két szakmai bemutatót is kitörő lelkesedés, szünni nem akaró taps és ováció fogadta. Úgy tűnik tehát, nemcsak a szakma, hanem immár a szélesebb értelemben vett közönség is kész szembesülni azokkal az elfojtott traumákkal, amelyek nyomasztóan hatnak a Neoplanta-Neusatz-Novi Sad-Újvidék nevet viselő paradigmát megélőre, és nem fordítja el a fejét, ha szemébe mondják, hogy hazugság az az idill, amely pusztán a politikai nyereszkeszűk elterelő hadműveletének a része.

Urbán Neoplantája kegyetlen szembesítés, sikere vagy sikertelensége pedig társadalmunk érettségének a lakmusza.